

SEOSKI KAPTOLI U KRČKOJ BISKUPIJI'

Mihovil Bolonić

Govoreći ovdje o krčkoj biskupiji, imamo u vidu krčku biskupiju u njezinim starim granicama, tj. do godine 1828. Ona je tada obuhvatala otok Krk s pastirskim otočićima Plavnikom kod Krka, Prvićem kod Baške, Sv. Markom (Omiš) kod Kraljevice, i samostanskim otočićem Košljunom. Uz grad Krk bilo je na otoku Krku i šest kaštela, koji su se nazivali i općine, i to: Baška, Dobrinj, Omišalj, Vrbnik, pa Dubašnica i Poljica (koje su sačinjavale jednu političku jedinicu), svi sa svojim podružnim selima. Područje kaštela redovito se poklapalo s teritorijem župa. »In eadem (insula) sunt P l i b a n i a s e x curam habentes animarum in quibus sunt sacerdotes octoginta duo, Clerici triginta novem...«² Jedino ta mjesta imala su u ono doba župnike i svećeničke zborove, tzv. kaptole (župe). Kao što se područje grada Krka sa svojim suburbijem (Sveta Fuska, Kornić, Vrh, Ponikve i Punat) poklapalo s područjem katedralnog kaptola u gradu Krku, tako su se područja navedenih kaštela poklapala s istoimenim župama, tzv. seoskim (ladanjskim, ruralnim) kaptolima.

Radi boljeg poznavanja same stvari moramo istaknuti ovdje još jednu činjenicu. U sijelu biskupije, tj. u gradu Krku, koji je bio nastanjen ronanskim i romaniziranim življem, upotrebljavao se u liturgiji latinski jezik, a u javnom životu talijanski, dotle je u krčkim seoskim župama općenito i isključivo bila u upotrebi glagoljica sa staroslavenskim, dotično hrvatskim jezikom. Stoga su krčki biskupi (u ono doba u većini Talijani) nazivali svoju biskupiju glagoljskom (»Diocesi Illirica«), a vanjske svećenike (izvan grada Krka) glagoljašima (»presbyter Illyricus, prete Illirico«). Zbog toga bili su primorani sa svojim otočkim klerom dopisivati se i uredovati hrvatskim jezikom i glagoljskim pismom (Illyrico caractere et sermone), a u XVIII stoljeću latinskom abecedom, ali još uvijek hrvatskim jezikom. Ovakva podvojenost otoka i u administrativnom i u crkvenom pogledu, koja je potrajala sve do kraja mletačkog vladanja (1797), očituje se i u službenom nazivu »Vegla et insula«, grad Krk i otok.

Seoski, ruralni ili ladanjski kaptoli, koji se zovu i kuratni, jer su kolektivno vršili pastorizaciju na svom području (župa), nijesu osobitost otoka Krka odnosno krčke biskupije. Poznaju ih i Talijani pod imenom Capitoli rurali ili Capitoli curati i Nijemci pod imenom Landkapitel ili

1. Kod sastavljanja ovog članka, uz literaturu koja će biti citirana na svojem mjestu, crpio sam najviše podatak iz Biskupskog arhiva u Krku, iz Vatikanskog arhiva (za koje podatke izričtem svoju zahvalnost kolegi mons I. Zicu, kancelaru bisk. ordinarijata u Krku). Dobro su mi došle i neke bilješke presvij. prepozita M. Polonija iz Krka, na čemu mu i ovdje zahvaljujem.

2. Relacija biskupa Alojzija Lippomana iz god. 1628. (Vatikanski arhiv).

Ruralkapitel. A pored ovih postojali su i stolni (katedralni) kaptoli, Capitoli cattedrali ili Capitoli del Duomo i Capitoli collegiali, kao i pored Kathedralkapitel ili Domkapitel i Kollegiatkapitel. Tako je npr. u bivšoj susjednoj osorskoj biskupiji (od god. 1828. sastavni dio krčke biskupije) uz stolni (katedralni) kaptol u Osoru postojao i zborni (kolegijatni) kaptol u Cresu (koji postoji još i danas) i ladanjski (ruralni) kaptoli u Lubenicama i u Belom na otoku Cresu. Na istarskom kopnu u bivšoj pulskoj biskupiji uz stolni kaptol u Puli i zborni kaptol u Rijeci postojali su i ladanjski kaptoli u Kastvu, Barbanu itd. A stanovnici otoka Krka zvali su ladanjski kaptol jednostavno »kapitul«³ ili »kler«, a njegove članove (kapitularce) »popi« ili »redovnici«. »Redovnici« možda zato, što su valjda prvotno zajedno stanovali i hranili se (vita communis) i vršili zajedničku koralnu službu poput redovnika-samostanaca. Ili možda, vjerojatnije, zbog sv. reda, što su ga primili ređenjem za svećenika, dok su članove stolnog kaptola u Krku zvali »kalovnici« — kanonici.

Stolni su kaptoli od prvoga početka postojali, i još i danas postoje, samo u glavnom gradu biskupije, gdje je imao sjedište (cathedra, stolica) dijecezanski biskup, te je na teritoriju čitave biskupije mogao biti samo jedan. Stolni kaptol pomaže biskupu u upravi biskupije, a u stara je vremena kaptol birao i biskupa. — Zborni kaptoli su kasnije u većim i važnijim gradovima biskupije, pa ih je moglo biti i više u jednoj biskupiji, ali uvijek izvan biskupskog sjajela. Još više je moglo biti ladanjskih kaptola, koji su postepeno nastajali u ovecim selima ili gradićima (kaštelima), tj. u vanjskim dušobrižničkim postajama ili župama. Budući da su ovi posljednji postojali isključivo u vanjskim seoskim župama (extra terram, rure), a ne u biskupskom ili kojem drugom većem gradu, zvali su se vanjski, ruralni, seoski, ladanjski kaptoli. To proizlazi iz latinske riječi **rus** (**ruris**), što znači vanjština, selo, ladanje, polje. Dakle pravi im je naziv ladanjski ili seoski kaptoli, a nikako »poljodjelski«, kako se gdjegod znade naći, a još manje »stolni seoski kaptol«. To nijesu synonyma za istu stvar, već opposita za posve različite korporacije. A ime kaptol dolazi iz činjenice da su seoski kapituli (kaptoli) bili zajednica većeg broja domaćih svećenika kod jedne crkve (župe), koji su »horas canonicas, et divina officia canonicorum more«⁴ kolektivno obavljali. U većim župama (kapitulima) znalo je biti i do 50—60 svećenika-glagoljaša.⁵

Vjerojatno su zbog toga nazivali župske crkve u krčkim kaštelima (seoske župe) imenom stolne i kolegijatne crkve. Tako bašćanski notar Ivan Mantaković govoreći u svojoj glagoljskoj notarskoj knjizi o župskoj crkvi sv. Ivana Krs. u Baški piše: »gaš'taldi crikve s' t o l n e s(ve)toga Ivana H(rstite)lja v Baški...«⁶ To isto vrijedi i za Omišalj. Omišaljski

3. Tako se do pred II svjetski rat u Vrbniku u određene dane sakupljala milostinja po mjestu »za časni kapitul«.

4. Relacija biskupa Ivana a Turre iz god. 1610. (Vatikanski arhiv).

5. Usp. M. BOLONIC, Krčki glagoljaši i njihova služba izvan Krka, **Bogoslovska smotra**, 1965. br. 2, str. 342—356.

6. Usp. VJ. STEFANIĆ, **Fragmenat glagoljske notarske knjige Ivana Mantakovića bašćanskog notora iz godine 1526 i 1527**. Posebni otisak iz Vjesnika Kr. državnog arhiva u Zagrebu za god. 1934., str. 18. — Isto tamo čitamo na str. 24: »Buduć v Baški' pred' crikvu s'tolnu...«. I opet na str. 25: »... i da se imij moje telo pokopati v'crikvi s'tolnoj s(ve)tom Ivani H(rstite)li...« Ponovno na str. 30: »... Buduć v Baški' poli' crikav' s'tolnu s(ve)ti Ivan H(ristite)l...«

misal (prema I. Kukuljeviću iz 14. ili 15. st. koji se čuva u Vatikanskoj biblioteci) među ostalim bilješkama iz Omišlja donosi na pretposljednjoj stranici i bilješku o posveti oltara Presv. sakramenta u župskoj crkvi u Omišlju god. 1471. Posvetu je obavio krčki biskup Nikola (1457—1484). Ta bilješka počinje ovim riječima: « 1471. i j u l i j a na d'n poho(jenija) blažene devi Marie, kada bi kršćen oltar svetago tela v s t o l n o j crikve Svelte Marie v Omišli . . . »⁷ — Dne 31. III 1575. na Veliki četvrtak poslije matutina u sakristiji »della Chiesa Maggiore Capitolare« u Vrbniku odobrili su kapitularci kapitule iz god. 1512. o izboru dižmara uz dodatak nekih sankcija. — A apostolski vizitator Augustin Valier, biskup Verone, u svojoj vizitaciji od lipnja 1579. naziva župsku crkvu u Vrbniku »Sanctae Mariae Assumptionis collegiata.« I u spisima parnice između ruralnog kaptola u Vrbniku i stolnog kaptola u Krku iz god. 1572. zbog desetina nekih zemljišta pok. Ivana Brajko iz Kampelja župska crkva u Vrbniku zove se »Collegiata«. A zašto se zovu kolegijatne? Na to nam daje odgovor krčki biskup Ivan Turrianus (1589—1622) u svojoj relaciji Sv. Stolici od god. 1610. U njoj, naime, kaže da pored grada (župe) Krk biskupija ima još šest župa s filijalama, u kojima su župske crkve, koje » . . . collegiata nuncupari possunt ex numero sacerdotum in eis respective servientium, ac horas canonicas, et divina officia canonicorum more persolventia lingua tamen eorum Illirica«. I ruralni kaptol u Vrbniku godine 1578. zove se »Rdo Clero Collegiata.«

Povijest ladanjskih kaptola

Otok Krk bio je nastanjen već davno prije Krista. To vrijedi osobito za istočni dio otoka, kako to svjedoče razni nalazi (iskopine) u okolini Omišlja, Dobrinja, Vrbnika i Baške. Na otoku su već rano postojali Liburni — ogranak Ilira, pa Grci, koje su naslijedili Romani. Za glavni grad Krk znamo da je već u IV stoljeću bio »splendidissima civitas Curictarum«.⁸ Stoga nije čudno što piše Farlati: »primordia ecclesiae Veglensis tam antiqua sunt, quam ipsa christiana religio . . .«⁹ To nam potvrđuju i najnovija iskapanja u krčkoj katedrali i izvan nje, prema kojima sadanja stolna crkva ima svoje početke u drugoj polovici V stoljeća. — Uz grad Krk, već prije dolaska Hrvata na otok, vjerojatno su postojala današnja naselja na istočnoj strani otoka (Omišalj, Dobrinj, Vrbnik i Baška), dok je zapadni dio otoka (Dubošnica, Poljica) nastanjen kasnije, kako to svjedoči i sam jezik (narječja) tih naselja.¹⁰

Dolaskom Hrvata u VI i VII stoljeću na otok Krk nastale su tamo nove prilike. Od VII stoljeća živjela su na krčkom otoku dva naroda pod dvama gospodarima. Glavni grad, Krk, koji je bio nastanjen romanskim starosjediocima, kamo su se kasnije povukli i romanski starosjedioci otoka, priznavao je bizantijskog cara. Preostali dio otoka bio je naseljen

7. Usp. *Starine XXXIII*, str. 525; I. CRNCIĆ, *Najstarija poviest krčkoj, . . . biskupiji*, Rim 1867, str. 132; I. KUKULJEVIĆ, *Arkiv IV*, str. 373.

8. Usp. *Corpus inscript. lat.* III. 3126; I. CRNCIĆ, *Krčke starine, Književnik*, 1865, II, str. 1.

9. D. FARLATI, *Illyricum sacrum*, t. V, str. 296.

10. VJ. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankopani*, Knj. I, str. 34—35.

doseljenim Hrvatima, koji su se pokoravali svojem knezu ili banu na susjednom kopnu. — Hrvati, podijeljeni u plemena i nastanjeni u župama usred kojih su stajali župni gradovi (castrum, castellum, kaštel)¹¹ kao Omišalj, Dobrinj i Vrbnik, već rano su primili kršćanstvo i s njime zajedno kršćanske ustanove, od kojih nas ovdje posebno zanimaju župe (seoski ili ladanjski kaptoli).¹²

Primorski Hrvati, što vrijedi i za otok Krk, premda su iz početka bili u savezu s bizantijskim carem, primiše kršćanstvo sa Zapada, pa prema tome i u liturgiji zapadni (rimski) obred, dok su sa Istoka — iz Moravske i Panonije — već u prvim počecima poprimili u bogoslužje glagoljsko pismo i staroslavenski jezik, koji se sačuvalo do danas na našem otoku kao i drugdje po Dalmatinskoj Hrvatskoj.¹³

Već prije spomenuti kašteli (Omišalj, Dobrinj, Vrbnik, Baška) i kasnije nastali, Dubašnica i Poljica, bili su također sjedišta rimokatoličkih župa, dotično sijela seoskih ili ladanjskih kapitula. Ovdje sada nastaje pitanje koliko su stari ti seoski kaptoli na Krku.

Ustanova seoskih kapitula na Krku je nedvojbeno vrlo stara te se može reći da imaju svoj početak u ono doba kad su Hrvati poprimili kršćanstvo. Pokršteni Hrvati na otoku trebali su domaće svećenike Hrvate koji su se imali skrbiti za njihovu duhovnu pastvu. Slično misli i prof. V. Stefanić kad kaže da oni možda potječu od vremena kad je na otoku postojala granica između bizantijskog grada Krka i hrvatskog dijela otoka.¹⁴ A krčki biskup, Ivan A. Sintić (1792—1837) u svom izvještaju od 8. VI 1804. br. 106, odgovarajući austrijskoj vladi na pitanje o »istituzione, fondazioni, e dotazione delle Parochie e della Chiesa Cattedrale«, kaže da joj ne može pružiti zatražene podatke o počecima ladanjskih kaptola jer da nema nikakvih starijih isprava od Tridentskog sabora. Ali uza sve to misli »che l'istituzione dei Cleri dell'isola, come al presente sono, ella è dei tempi i più remoti.«¹⁵ — Svakako je povijesna činjenica da je krčka biskupija već u XI stoljeću imala svoje župe (kaptole) na otoku i na kopnu (u današnjoj senjsko-modruškoj biskupiji).¹⁶

Međutim, najstariji spomen o ladanjskim kaptolima na Krku nalazimo u tzv. Dragosavljevoj listini od 1. I 1100 god., kojom »Slavni Drago-slav« zapisuje crkvi sv. Vida kraj Dobrinja veliko imanje oko te crkve. U toj darovnici po prvi put spominje se »kapitul«, i to dobrinjski, koji ima vršiti službu u rečenoj crkvi na dan sv. Vida. Ukoliko bi pak njegova djeca ostala bez potomstva »gre rečena crikva kapitolu i crikvi svetoga Stipana u D o b r i n j u«. U toj ispravi spominje se i Vrbnik (»i do puta ki gre u Verbnik«).¹⁷ Zatim slijede pisane potvrde o postojanju kaptola

11. Glavna naselja na Krku dugo su se nazivala kaštelima (Castra).

12. VJ. KLAIC, n. dj., str. 78.

13. J. VAJS, Najstariji hrvatskoglagoljski misal, Djela JAZU, knj. 38, Zagreb 1948, str. 4—5.

14. VJ. STEFANIĆ, Glagoljski rukopisi otoka Krka, JAZU 1960, str. 10, bilješka.

15. Biskupski arhiv u Krku — biskup I. Sintić, sv. I.

16. »Vegliensis, Absarensis . . . et Arbensis Episcopatus habuerunt parochias suas in insulis suis: sed Vegliensis obtinebat maiorem partem parochiarum, quas nunc (13. str.) habet Signiensis Ecclesia quae non crat tunc (11. st.) Episcopalis sedes . . .« (D. FARLATI, III, str. 123). Citirano prema I. CRNCIĆ, n. dj., str. 14.

17. Usp. VJ. STEFANIĆ, n. dj., str. 70. Isprava koja je sačuvana u I kapitulskoj knjizi str. 23—24 nije originalna nego prijevod s latinskog prijevoda iste izvorne isprave, i to zapisano glagoljskim slovima. O ispravi su pisali: I. CRNCIĆ u *Katoličkom listu* god. 1860; I. KUKULJEVIĆ i SURMIN u *Acta croatica*, Dodatak br. 1; VJ. STEFANIĆ i I. JELENOVIĆ u *Krčkom kalendaru 1939*.

u Omišlju (iz god. 1186.¹⁸, 1213.¹⁹, 1338., 1453. itd.), u Vrbniku (god. 1471.²⁰, 1483.²¹, 1496. itd., premda indirektni dokaz ranijeg spomena jest I vrbnički brevijar, koji je nastao najvjerojatnije u Vrbniku na prijelazu iz XIII u XIV stoljeće), u Baški (god. 1471., 1496., dok se već god. 1420. spominje plovna baščanski Ivan Kušević). Najmlađi ladanjski kaptoli na Krku jesu »kleři« u Dubašnici i Poljicima, jer u ta dva mjesta ustrojene su formalne župe istom pod konac XV stoljeća, dotično u prvoj polovici XVI stoljeća.²² Stoga ovi nijesu imali mnogo članova ni imovine kao stari »kleri« u starodrevnim župama Omišlju, Vrbniku, Baški i Dobrinju, koji su bili mnogo jači i članstvom i imovinom.²³

Mnogo više podataka o tim kaptolima nalazimo u njihovim prilično dobro sačuvanim registrima iz kasnijega doba. Ti registri obuhvataju razdoblje od XV do početka XIX stoljeća i pisani su uglavnom glagoljicom. Najstarija sačuvana kaptolska knjiga jest ona vrbničkog kapitula iz god. 1488. Potom slijede kaptolske knjige: kapitula u Dobrinu iz druge polovice XVI stoljeća (1563), kapitula u Baški iz god. 1630., poljičkog iz god. 1643., omišaljskog iz god. 1664. i dubašnjanskog iz prve polovice XVIII stoljeća.²⁴ Za ovo doba mnogo podataka o njima nalazimo također i u arhivu biskupskog ordinarijata u Krku.

Teško je reći koji je od spomenutih kapitula najstariji. Bez sumnje su kašteli na istočnoj obali otoka Krka (Omišalj, Dobrinj, Vrbnik, Baška) vrlo stari, ali je teško reći koji je od njih stariji. Isto vrijedi i za župe i »kleri« u njima. Prema jednoj novijoj odredbi, omišaljski kaptol imao je »nelle pubbliche processioni l'immediato procedere al capitolo cattedrale«.²⁵ Iz ove činjenice neki su zaključivali da bi omišaljski ruralni kaptol bio najstariji na otoku Krku. Protivno tome piše vrbnički notar J. Petris. Prema njemu je vrbnički kaptul od pamtivijeka imao prvo mjesto u javnim procesijama u Krku. On naime u poglavlju »K a p i t u l u V e r b n i k u« piše: »U svako vreme, još prije nego vladahu knezi Frangipani s ovim Krškim školjem bil je kaptul redovnički. To svedoče sve starinske pisma. Ov kaptul ki je vazda bil pod biskupijum krškom, imil je privilegij u procesijah za imit najpervo mesto od svih drugih kapituli od svega školja, to jest u procesijah na Lovrečevu i na Veli četertek.«²⁶

Na području rečenih ladanjskih kaptola uz sijela župa — uz kaštel — postojala su i mnogobrojna sela (tako npr. Dobrinj ima 20 sela, Dubašnica 21 selo, Poljica 5, Baška 3, Vrbnik 3 i Omišalj 2 sela), za koja je imao skrbiti pojedini kaptol kolektivno — per turnum (per rodolo). Ta-

18. Vatikanski arhiv.

19. A. THEINER, *Vetera Monumenta Slavorum Meridionalium*, I, str. 46.

20. Zapis o misama zornicama u III vrbničkom brevijaru iz prve polovice XV st. Usp. kod VJ. STEFANIĆ, n. dj., str. 339; I. CRNCIĆ, n. dj., str. 131; *Starine* XXX, str. 58.

21. Zapis o misama »zornice« u Katastiku kapele sv. Mavra god. 1772—1818. str. 1—2, prema VJ. STEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi otoka Krka*, str. 318.

22. Prema Valerijevoj vizitaciji od god. 1579. Dubašnica već ima svoga župnika, međutim župska crkva sv. Apolinara »nullum habet beneficium sed cura animarum dependet a Cathedrali, et Capitulo . . . .«. — Prema istoj vizitaciji Poljica tada već imaju svoj kaptul s klericima.

23. Usp. M. BOLONIĆ, n. dj.

24. VJ. STEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi otoka Krka*.

25. Biskupski arhiv u Krku br. 700/ex 1859.

26. Usp. I. GRŠKOVIC—V. STEFANIĆ, »Niše uspomene starinske« Josipa Antuna Petrisa (1787—1868), Zbornik za narodni život i običaje, Knj. 37, JAZU 1953, str. 116.

ko su kapitularci na nedjelje i blagdane i kad se ukazala potreba ekskurirali u sela i zaseoke, da ondje u seoskim crkvicama i kapelama propovijedaju i poučavaju kršćanski nauk te da providaju bolesnike. Ovakva dušobrižnička služba po selima kao i u kapelama izvan mjesta padala je redovito na mlade kapitulorce.

Međutim, kasnije novonastale prilike iziskivale su i promjenu starinskog načina pastorizacije u vanjskim župama, odnosno reorganizaciju starih ladanjskih kapitula. U tu svrhu počeli su kaptoli koncem XVIII stoljeća slati per turnum po jednoga člana u udaljena sela, koja su bila prije providana iz matice *excurrento*, s dužnošću da ondje kroz jednu godinu stalno boravi i u ime kaptola obavlja duhovnu pastvu. Takvi kurati birali bi se redovito s drugim kaptolskim funkcionerima na Cvjetnicu. Tako su se u Baški, uz ostale funkcionere, na Cvjetnicu birali i kurati za Staru Bašku i Dragubašćansku, kako proizlazi iz knjige računa kapitulskog dižmara (god. 1745—1764) u Baški gdje se na f. 190 čita ova bilješka: »... 1799 na 17 marza u Baski. Obicajnim nacinom Postovani kler ballotajuchi u Nediglu maslinsku Prokraduri, Dizmara, Santizi i dva kurata, to est od Stare Baske i Drage Baschanske i ostala potribita«. ²⁷ Isto je kaptol u Dobrinju na svojoj sjednici od 10. IV 1721. utvrdio red službe izvan mjesta. ²⁸ — God. 1808. tražila su dobrinjska sela Sužan, Tribulje, Šugare i Čižići da im se dade stalni Capellano Curato. — Dne 24. III 1694. krčki biskup Nosadin naredio je ladanjskom kaptolu u Omišlju da unaprijed izabere jednog svećenika koji će stalno boraviti u podružnom selu Miholjice (sada Sv. Vid kod Malinske) kroz godinu dana, a kojem će narod za to davati »aliquid tritici, vini et domum«. ²⁹

To svakogodišnje mijenjanje lokalnih dušobrižnika prestalo je god. 1808., kad je providur Dalmacije naredio da prestanu provizorni dušobrižnici za udaljena sela te da se tamo postave stalni dušobrižnici (kurati), doživotno ili na veći period godina. To je dovelo do dizmembracija nekih drevnih župa (kaptola) i tako su na teritoriju kaptolskih župa nastale nove dušobrižničke postaje tzv. kuracije, koje će kasnije biti podignute na samostalne župe. Tako je na teritoriju kapitulske župe Omišalj nastala nova kuracija Miholjice (Sv. Vid), a na teritoriju stare kapitulske župe Baška nastale su mlade župe Draga Bašćanska i Stara Baška. Nove kurate u tim novonastalim župama birao je ladanjski kaptol u Omišlju dotično onaj u Baški. Takvom jednom sastanku ladanjskog kaptola u Baški, koji je imao izabrati »Curato vitalizio di Besca vecchia« (Stare Baške), prisustvovao je jednom u sakristiji župske crkve u Baški i sam biskup Šintić. ³⁰ Njima je dano također pravo ubirati desetinu na svojem teritoriju.

Sličnu dizmembraciju iziskivale su potrebe dušobrižništva također u starim kaptolskim župama Dobrinj i Vrbnik, tako da su u novije doba (u XX vijeku) na teritoriju župe Dobrinj ustrojene župe Kras i Polje te izložena kapelanija u Rasopasnu, a na području župe Vrbnik župa Risika i izložena kapelanija Garica. Novije kaptolske župe Dubašnica i Poljica nijesu se cijepale. Da bi se mogla provesti reorganizacija ladanjskih

27. Usp. VJ. STEFANIĆ, n. dj., str. 48.

28. Isto str. 73.

29. Usp. *Status personalis et localis Dioecesis Krk 1935*, str. 40.

30. Biskupski arhiv u Krku, snopić za kolovoz 1815.

kaptola odnosno sistematizacija dušobrižničkih postaja i njihova klera nijesu se od god. 1828. više primali novi članovi u seoske kaptole. Međutim su ruralni kaptoli na Krku bili dokinuti već god. 1810. »col Decreto Sovrano 9. X.bre 1810«.³¹

Slična dizmembracija provedena je i na teritoriju krčke katedralne župe, u koju je uz grad Krk spadao i tzv. suburbij — Sv. Fuska, Ponikve (Vrh i Kornić) i Punat — a za koju je skrbio stolni kaptol u Krku. Tako su god. 1808. dobile stalnog doživotnog kurata, kojeg je birao stolni kaptol u Krku, Punat i Ponikve. Od ove posljednje kuracije nastale su god. 1840. dvije samostalne župe (kuracije) — Kornić i Vrh. Isto je bilo i sa Sv. Fuskom — današnjom župom Linardići.

Ustrojstvo kaptola i službe u kaptolu

Seoski kaptoli na Krku bili su zajednica (zbor, kolektiv) u kojima je bio organiziran domaći kler pojedinih kaštela (općina), dotično župa sa župnikom (plovanom, plebanus) na čelu. Ovaj kolektiv ili zbor domaćih svećenika (u koji su se primali i strani svećenici), koji se također nazivao »kapitul« ili »kler«, imao je dužnost da kolektivno obavlja duhovnu pastvu i oficijaturu (kornu službu) na području svoje župe.³²

Takvih ladanjskih ili ruralnih kaptola bilo je na Krku šest i to: Baška, Dobrinj, Dubašnica, Omišalj, Poljica i Vrbnik. Ovi kaptoli, iako imenom i ustrojstvom slični, bili su bića za sebe, tj. samostalne korporacije, svaka sa svojom vlastitom svrhom i zadatkom, sa svojim posebnim članstvom, sa svojom pokretnom i nepokretnom imovinom, sa vlastitim dotacionim i zakladnim glavnica i zakladnim dužnostima, svaka sa svojom vlastitom upravom. Svaki je od njih za sebe ubirao na svojem području desetine, koje su bile glavno vrelo ladanjskih kapitula za uzdržavanje kapitularaca. To najbolje potvrđuju svađe i parnice među pojedinim kaptolima glede desetinskih granica, kao npr. vjekovno pravdanje između ladanjskih kaptola u Baški i Vrbniku. Tako isto ladanjski kaptoli nisu imali nikakve ni organizacione ni imovinske veze sa stolnim kaptolom u Krku.

Nadzor nad ruralnim kaptolima kao i disciplinsku vlast nad njihovim članovima vršio je u smislu kanonskih propisa dijecezanski biskup, kao i nad svim drugim moralnim i fizičkim crkvenim osobama u biskupiji. Biskup je, dakako, uvijek poštivao njihovu autonomiju. Oni su mu davali polovinu mjesnih desetina, od kojih je četvrtina išla za uzdržavanje biskupskog dvora i centralnih ustanova, a druga četvrtina za stolnu crkvu i njezin kaptol. — I zemaljski vladar, kao patron svih crkvi i nadarbina na ovom otoku, priznavao je seoske kaptole, ali u njihovo ustrojstvo i upravu nije dirao. Za političku vlast bio je mjerodavan samo župnik kao takav, koga je u drugom dijelu mletačke vladavine (1480—1797) imenovao dužd.

Prvenstvena i glavna svrha seoskih kaptola bila je dužnost da kolektivno vrše pastorizaciju i službu Božju uopće na području svoga te-

31. U odgovoru biskupa Šintića od 30. IX 1812. lošinjskom subdelegatu (Provincie Illiriche).

32. U Valerijevoj vizitaciji dobrinjski župnik Jurešić izjavljuje o dužnostima kapitularaca: »... sacerdotes Capituli tenentur omnes simul celebrari officium divinum tam nocturnum quam diurnum et Missas celebrari...« (Vatikanski arhiv).

ritorija. Kapitularci su vršili dušobrižničku službu po redu naizmjenice — »per turnum« — jer je duhovna pastva spadala na zajednicu — na kaptol (»kler«), a ne na župnika kao takva ili na njegova zamjenika. Tako čitamo u apost. vizitaciji Augustina Valerija iz god. 1579. za župu Vrbnik: »Cura animarum pertinet ad ipsum Capitulum cuius caput est ipse Plebanus«. Slično čitamo i za župu Dobrinj: »Ad ipsum Capitulum pertinet cura animarum cuius caput est ipse plebanus«. — U tom smislu piše i pop Ivan Feretić govoreći o krčkim seoskim kapitulima, da »svi popovi bijahu 'conparochi' iliti pomoćnici plovanski«. ³³ Odatle i službeni naziv za seoske kaptole »Capitolo Curato« — dušobrižni kler.

Stoga je na kaptol, a ne na župnika, spadala i dužnost izgovaranja miša »za puk«, koja se u stara vremena govorila svaki dan u ime sakupljenih desetina, a kasnije u nedjelje, blagdane, na dane apostola, Blažene Djevice i u druge neke dane. Tako čitamo za seoski kaptol u Baški u odredbi od 19. IV 1768.: »Per le quali Decime ha il debito de officiare giornalmente la Chiesa, celebrare ogni giorno una Messa pro populo ...« ³⁴ I kaptol u Dubašnici bio je dužan »officiatura giornaliera con una Messa al Santissimo quasi sempre pro Popolo ...«. Isto je vrijedilo i za ostale kaptole — u Vrbniku, u Omišlju, Dobrinju i Poljicima. O tome piše za Vrbnik i J. Petris: »Bijaše navada do 1810., da kapitul govoraše jednu mašu za puk ne samo u nedilju i na velike prazniki, nego takajše na male blagdane od pobožnosti, kako svaki dan od Majke Božje i od svakoga apustola i od svakoga naučitelja svete crikve i na mnoge druge. Pak je pokojni biskup Šintić na prošnje ovoga kapitula istumačil, da je kapitul dužan mašit za puk samo u oni dan, kad je puk dužan mašu poslušat«. ³⁵ Ukidanjem seoskih kaptola preći će ta dužnost, tj. izgovaranje mise »za puk«, na župnika, kako je naređeno u kanonskim propisima.

Na kaptol je spadala i svakodnevna koralna služba, koja se sastojala od konventalne mise, tzv. »misa od kuventa« i božanskog oficija. Koralnoj službi u nedjelje i blagdane i još neke dane bili su dužni prisustvovati svi kapitularci, dok su u obične dane kroz tjedan u ime kaptola recitali oficij i prisustvovali konventalnoj misi određeni kapitularci i to po redu (»per turnum«). Koji bi neopravdano izostao od koralne službe morao je platiti kaznu (»penu«) i gubio je određeni dio prihoda. — O toj koralnoj službi u pojedinim kaštelima govore nam apostolske vizitacije Augustina Valerija (1579) i Mihovila Priolija (1603), biskupske relacije, kapitulski statuti i drugi izvori. Za dobrinjski kaptol čita se u Valerijevoj vizitaciji: »... sacerdotes capituli tenentur omnes simul celebrari officium divinum tam nocturnum quam diurnum, et Missa celebrari, diebus vero ferialibus duo Sacerdotes tantum cum sacrista tenebantur id muneris exequi, et nunc ex precepto Dmni Episcopi divisi sunt in tres choras, et binis diebus singulus chorus in hebdomada celebrat«. Isto se čita i za ostale kaptole na Krku. O koralnoj službi krčkih kapitula izvješćuje i apostolska vizitacija M. Priolija. I krčki biskup Ivan

33. Usp. 1. MILCETIĆ, Manji prilozi za povijest književnosti Hrvatske, *Grafa 7, JAZU*, str. 344.

34. Inventar župske crkve u Baški od god. 1925.

35. Usp. 1. GRŠKOVIC—V. STEFANIĆ, n. dj., str. 133 (Dodaci).

Turrianus u svojoj relaciji Sv. Stolici god. 1610. govoreći o župama na Krku piše: «... collegiata tamen nuncupari possunt ex numero sacerdotum in eis respective servientium, ac horas canonicas, et divina officia canonicorum more persolventia lingua tamen eorum Illirica».³⁶ Što kapitulski statuti određuju o koralnoj službi, o tome kasnije. Za Vrbnik o tome piše i J. Petris: »U vrime staro po 40 mašnci i 24 žakna imadiše, koji s velikom častjom božanstvene službe svaki dan u koru overšivahu, i to na blagdan i to sve pivajući počemši Pervu Vičernju, pak od 'Otvori Gospodi usta moja' svu Jutarnju, Pohvale, Ure i Večernju, svako na svoju dobu, kako je od svetih zakonov prepisano i kako se u svih crkvah overšivaju».³⁷

Ne samo služba u sijelu župe nego i ona izvan kaštela vršila se kolektivno — per turnum («per rodolo»). Tako su kapitularci po određenom redu u nedjelje i blagdane te kad se ukazala potreba ekskurirati u sela i zaseoke, da ondje u seoskim crkvama i kapelama mise i propovijedaju i da providaju bolesnike. Služba po selima kao i u kapelama izvan mjesta (kojih je znalo biti veoma mnogo, kako se razabire iz kanonskih vizitacija; takvih je npr. J. Petris opisao 28 na području stare župe Vrbnik) spadala je redovito na mlađe kapitularce. Stoga se čita u knjizi »Ordini« kod ruralnog kaptola u Dobrinju da su se kapitularci dijelili na tri čete i to: na mladu, srednju i staru čet, tj. prema godinama života. Prema toj diobi mlada četa je skrblila za udaljenija sela i kapele, srednja za bliža sela i kapele, dok je stara četa vršila službu isključivo u sjedištu župe. — A kad bi koji svećenik iz druge općine (župe) došao u kapitul, taj je bio primljen uz uvjet da će kroz šest godina obavljati službu u najudaljenijim kapelama.³⁸ To nam svjedoči i »Stara knjiga klera Dobrigna« (XVI—XVIII stoljeće). U toj, naime, knjizi nalazi se više zapisa, kojima se kapitolu obvezuju mladi svećenici na razne dužnosti — osobito u vezi sa službom izvan grada Dobrinja, budući da nisu bili rodom iz Dobrinja. Takvi su zapisi iz god. 1666., 1671., 1712., 1717., 1718. i 1781. (usp. V. Štefanić, *Glagoljski rukopisi otoka Krka*, str. 71). — Služba izvan grada (kaštela) služila je i kao kazna za one svećenike koji su bili nemarni u vršenju koralne službe. U tom smislu izjavljuje 70-godišnji dobrinjski plovani Ivan Jurešić apostolskom vizitatoru M. Prioliju god. 1603. slijedeće: »Si che tutti questi Preti, la nota de quali ho dato a VS, sono diligenti a venir ogni giorno festivo alli divini officii alla Chiesa Parochiale et li recitano con ogni diligenza, et quando io veggio alcuno non venghi gli faccio le debite ammonizioni et gli grido, et anco gli castigo con quattro soldi, o con mandarlo a dir Messa in qualche Chiesa lontana e sono obligati obedirmi«. Sličan propis vrijedio je i u Vrbniku. Tako je vrbnički kler na svom sastanku od 27. XI 1719. donio zaključak da primaju u svoju »skupšćinu« popa Jurja Feretića, koji je po ocu iz Dobrinja, uz uvjet da on vrši umjesto drugih mjesnih svećenika službu u kapeli sv. Mavra, koja je bila nešto izvan grada. A i drugi svećenici izvan Vrbnika, koji

36. Vatikanski arhiv.

37. Usp. I. GRŠKOVIĆ—V. ŠTEFANIĆ, n. dj., str. 107. — O koralnoj službi naših kapitula možda jednom drugom zgodom.

38. I kapitulska knjiga — prema Inventaru ladanjskog kaptola u Dobrinju. — Usp. o tom i V. ŠTEFANIĆ, n. dj., str. 71.

budu unaprijed primljeni, morat će godinu dana služiti vanjske kapele po obavezama što ih ima kler.³⁹ Ove odredbe su lako shvatljive ako se ima u vidu kako su kapitularci izbjegavali službu u kapelama izvan mjesta, osobito onim udaljenijim. Tako »leta 1508 na prvi maja u Verbniku g(ospo)d(i)n plovana Mavar videći da rečeni redovnici ne obslužuju kapele svetoga Duha na Graci i s(ve)toga Mikula v Ogruli urdinal je...« da svake nedjelje po jedan svećenik ima ići u te kapele reći misu.⁴⁰

Budući da je svaka crkva, kapela i oltar imao redovito i vlastitu bratovštinu, koja se brinula za njihovo uzdržavanje, pojedinci su kao kapelani (beneficijati) tih bratovština i kao altaristi ovršivali mise i druge crkvene funkcije u tim kapelama, kojih je od doba reformacije bilo vrlo mnogo »u gradu« (sijelu župe) i vani po selima. Ne rijetko je — prema odredbi fundatora — na tim misama, večernjama i javnim ophodima kao i pri zadušnicama i obljetnicama sudjelovao čitav kapitol ili, ako je vanjska crkva bila daleko, samo jedan njegov dio. A za nagradu morala je bratovština prirediti kleru objed (a često i siromasima) i, k tomu, dati lađanjskom kaptolu stanovitu nagradu.⁴¹

K tomu su krčki seoski kaptoli imali i druge obveze. Svi kapitularci pojedinih kaptola kao i redovnici, ukoliko nisu bili neophodno potrebni u vlastitoj župi ili u samostanu, morali su korporativno pod prijetnjom globe, zatvora i prisilnog rada na dan sv. Lovre (10. VIII) doći »processionaliter« s križevima i zastavama u Krk, gdje su prisustvovali pontifikalnoj misi u katedrali i onda sudjelovali u svečanoj procesiji iz katedrale u crkvu sv. Lovre na Polju (Campo), koju je vodio arhidakon stolnoga kaptola. Isto su tako vanjski svećenici sa župnikom na čelu morali dolaziti u Krk i na funkcije Velikoga četvrtka, gdje su sudjelovali pri posveti svetih ulja.⁴²

Dušobrižničku službu kao i administrativne poslove lađanjskih kaptola vodila je u ime kaptola kaptolska uprava, koja se uglavnom sastojala od sljedećih članova (službi): župnika (plovana), podžupnika (viceplovana), santiza-svetotajnika, dižmara, prokuratora i dr., koje je birao kaptol glasanjem (balotanjem) između sebe, i to svake godine, osim župnika.

Glava (praeses) »klera« — kaptola bio je župnik (plovana, plebanus), koji je kao takav imao nadzor nad svima i predstavljao je kaptol prema vani i vodio kaptolske sjednice. Inače je bio primus inter pares. Međutim njegova glavna skrb bila je duhovna pastva, koju je on vodio u ime kaptola koji je inače kolektivno bio zadužen za tu službu. Tako se čita u Valerijevoj apost. vizitaciji od god. 1579. za lađanjski kaptol u Verbniku: »Cura animarum pertinet ad ipsum Capitulum cuius caput est ipse Plebanus«. U istoj vizitaciji čitamo i za Dobrinj: »Ad ipsum Capitulum pertinet cura animarum cuius caput est ipse plebanus«. Kao

39. Usp. V. STEFANIĆ, n. dj., str. 293.

40. Isto str. 291.

41. Usp. M. POLONIJO, O starim bratovštinama na ostrvu Krku, *Bogoslovska smotra*, 1935, br. 1, str. 63.

42. Usp. M. POLONIJO, Prvi uzmak glagoljice u krčkoj biskupiji, *Radovi Staroslavenskog instituta*, Knj. 2, 1955, str. 195.; I. GRŠKOVIC—V. STEFANIĆ, n. dj., str. 116.

takav on je propovijedao⁴³, držao kršćanski nauk⁴⁴ za odrasle, poučavao djecu u kršćanskom nauku te skoro redovito bio je također i učitelj žakna (klerika)⁴⁵, ukoliko nije bio za to određen koji drugi kapitularec. K tomu je uz druge svećenike određene za ispovijedanje ispovijedao i dijelio druge sakramente, providao bolesnike, vodio ured i matične knjige. Usto imao je plovani i dužnost uz druge kapitularece »svaki dan govoriti oficij na ure određene u koru« (Petris). Njegov pomoćnik i zamjenik bio je p o d ž u p n i k — viceplovani.

Župnika je redovito birao narod (negdje i kler), a potvrdio bi ga biskup i mletački dužd, kako nam to svjedoče zapisnici raznih vizitacija. Tako čitamo u zapisniku apost. vizitacije biskupa Valerija od god. 1579. za Dubašnicu: »Rector parochus admovibilis elligatur a Populo, et approbatur ab Ordinario«. Isto čitamo u zapisniku od 23. VI 1579. za Vrbnik: »Parochus elligitur a Caplo et toto populo, confirmatur vero ab Ordinario«. A za dobrinjskog župnika Ivana Jurešića čitamo u zapisniku od 25. VI 1579.: »Rector Plebanus est pbs Joannes Juressich de dicto Loco inserviens iam tribus annis habet litteras Principis et approbationes alias possessionis . . . Rmi Ordinarii«. — Isto nam svjedoči i Priolijeva apostolska vizitacija iz god. 1603. Župnik u Dubašnici izjavljuje: » . . . fui eletto dal popolo col autorità del Sermo Principe«. Slično svjedoči i 70-godišnji dobrinjski plovani Ivan Jurešić: »Sono circa 25 anni che fui creato Piovano di questa chiesa et fui creato dal Popolo, et dal Capitolo nostro di Dobrigno cioè delli Preti et poi fui creato dal Popolo, et dal Capitolo nostro di Dobrigno cioè delli Preti et poi fui presentato a Mons Revmo di Veglia qual mi confermò. Se ben pare che il Sermo Principe nostro intendi lui haver il Juspatronatus.« — U istoj vizitaciji čita se kako je poljički župnik Mate Milojković — »over Sgalich, piovano della Chiesa di S. Cosma e Damiano de Poglizza« — bio izabran od naroda, a potvrđen od biskupa i providura; župnik u Omišlju »a Principe Nostro«; a u Vrbniku izjavljuje 80-godišnji plovani Bartul Bolonić, kako je već 18 godina župnik i da je bio izabran od svećenika koji su imali jus eligendi dok ga je biskup potvrdio. — Kasnije će imenovanje župnika kao i ostalog dušobrižnog klera biti isključivo pravo biskupa. Iz rečenog vidimo kako je plovanska služba, za razliku od drugih službi u kaptolu, trajala i kroz dugi niz godina ili skoro doživotno. Tako dobrinjski župnik, 70-godišnji Ivan Jurešić, izjavljuje apostolskom vizitatoru M. Prioliju (1603) »sono circa 25 anni che fui creato Piovano di questa chiesa«. Isti Ivan Jurešić bio je već župnikom u Dobrinju za prve apostolske vizitacije A. Valerija (1579). Slično izjavljuje M. Prioliju i vrbnički plovani 80-godišnji Bartul Bolonić, kako je već 18 godina župnik u Vrbniku.

Dok su plovani i viceplovani skrbbili više za duhovnu službu ladanjskih kaptola, tj. za pastorizaciju i oficijaturu (kornu službu), skrbb oko materijalnih dobara spadala je na dižmara i prokadure. D i ž m a r (dese-

43. Tako dobrinjski župnik izjavljuje prigodom apost. vizitacije M. Priolija da » . . . quasi ogni festa facio qualche sermoneto a questi popoli . . . « To izjavljuju i drugi župnici.

44. U istoj vizitaciji izjavljuje opet dobrinjski župnik: »Si insegna anche la dottrina Christiana ogni Domenica dopo o avanti Vespero in Chiesa et Io stesso con li Chierici attendo à questa santa opera.« Slično izjavljuju i drugi krčki župnici.

45. U istoj vizitaciji župnik u Dubašnici izjavljuje da poučava klerike »con ogni diligenza«.

tinari, decimarij) bio je kapitulac koji je u ime kaptola upravljao desetinama. Kao takav vodio je brigu o prikupljanju, čuvanju i pravednoj raspodjeli desetina (decimae) te je u tu svrhu vodio i posebnu knjigu, tzv. knjigu računa kapitulskog dižmara, kojih je mnogo sačuvano u našim župskim uredima po Krku.⁴⁶ U dižmarske knjige bilježio se prihod klera od kapelanija, misa, kamata, najmova i zajmova zemlje i pašnjaka, primitak desetina u naravi te podjela ovih prihoda među članove kapitula. To su bile knjige primitaka i izdataka, u kojima se nalaze i zapisnici o licitaciji kapitulskih pašnjaka (trave), popis dužnika i slično, što se odnosilo na gospodarsku stranu kaptola. Prema J. Petrisu dižmar je bio dužan s drugima svaki dan prisustvovati jomentalnoj misi i oficiju. On, naime, piše: »Svetostajnik jedan i zadnjomašnik i plovani i desetinar imijahu dužnost svaki dan govoriti oficij na ure određene u koru.«⁴⁷

Pored toga — prema pisanju J. Petrisa u poglavlju »Kapitul u Verbniku« — imao je dižmar još jednu dužnost: od Jurjeve (23. IV) do Mihoļje (29. IX) morao je biti dan i noć na straži, da u slučaju nevremena i oluje »zvoni na oblak«. O tome piše J. Petris za vrbničkog dižmara: »... zač je bil običaj, da dižmar u onoj loži (koja je bila do zvonika, o. p.) stanuje va dne i va noći, počinjući od Jurjevi (23. 4.) sve leto do Mihoļje (29. 9.). Ta običaj je bil u staro vrime i tesno bi odsluživan, zač običavaše se zvonit na oblak. A bijahu zvonari, ki vu bili najdeni za to zvonjenje i bijahu plaćeni od općini sa 30 libar, to je sad šest fiorini...« To zvonjenje »na oblak« bilo je u praksi sve do početka XIX stoljeća, kad »je biskup Sintić, »... zabranil popu dižmaru, da nima ondi biti po sve leto, i zabranil je zvoniti na oblak... Bijaše običaj, da dižmar na Jurjevu raznaša po svojem kunfinu Evandelje. Hođaše dakle on i s jednim malim, ki mu odgovaraše, po svih glavicah i po svih verhih i po svih vėlih gromaćinah po svem kunfinu i vazdi izgovaraše jedno Evandelje i upisano na harti sakrivaše ondi u misto prilično zajedno s parom maslini blagoslovljene. To su Verbenčani nazivali, da dižmar zagrajiva svoj kunfin.«⁴⁸

Budući da se služba dižmara smatrala posebno važnom i jer se tu radilo o pravednom i savjesnom upravljanju s prihodima ladanjskih kaptola, postojali su radi toga i posebni pravilnici glede izbora, garancije, sposobnosti i poštenja decimara. Takav jedan statut o dižmarskoj službi sačuvan nam je za vrbnički kaptol, koji je prihvatio vrbnički župnik Mavar i kapitul god. 1512.

Taj statut ima pet kapitula. — K a p i t u l 1. — Decimara biraju svi svećenici tajno (ballotte) apsolutnom većinom glasova. — K a p i t u l 2. — Na Maslinicu ili na Veliki četvrtak po veloj misi valja upozoriti da će biti glasovanje, i to u sakristiji. — K a p i t u l 3. — Birati valja po savjesti stavivši ruke na prsa. Prvi glasuje župnik, onda ostali svećenici redom. Decimar mora dati garanciju pred biskupom i kapitulom, kako je običaj. Tko ne da garancije, ne može biti decimarom. — K a p i t u l 4. — Nema ga. — K a p i t u l 5. — Poviše je naredio biskup Donato, da ne može biti decimarom tko ne zna čitati i pisati (»oni ki štat i pisat ne

46. Usp. V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi otoka Krka*.

47. Usp. I. GRŠKOVIC—V.ŠTEFANIĆ, n. dj., str. 133.

48. Isto str. 117.

znaju da ne mozite bit dižmari«) te vagati desetine; mora biti zaprisegnut po običaju, a ako bi decimar za sebe zadržao što od biskupovih ili kapitulskih desetina, nema dijela u kapitulu.⁴⁹

Dne 6. XI 1512. biskup Donat potvrdio je te kapitule prigodom svojeg boravka u Vrbniku »sedens in Domo Domini Visc. Samiord Corara«. Ove i druge kapitule potvrdio je dužd Domenico Contarini dne 29. V 1660. na zamolbu kaptolskog prokuratora popa Zvana Appolonio. Iste kapitule iz god. 1512. odobrili su vrbnički kapitularci ponovno dne 31. III 1575. na Veliki četvrtak poslije matutina (jutrenje) u sakristiji »della Chiesa Maggiore Capitolare« i dodali su da gube svoj dio svi oni koji budu »disubidienti trà la loro fradelanza«, i da dižmar gubi za 7 godina svoj dio ako ne bi bio izabran u smislu kapitula iz god. 1512.

Služba dižmara trajala je godinu dana. Decimar, kao i drugi kaptolski funkcioneri, kako ćemo kasnije vidjeti, birao se redovito na Maslin-sku nedjelju a počinjao bi službu na Veliki četvrtak.

Pored dižmara seoski kaptoli imali su također i po dva p r o k u r a t o r a — izv. prokuratura, koji su vodili opće blagajničko kaptolsko poslovanje. Oni su u tu svrhu vodili knjige računa »prietja i podanja«, što su u stvari bili vanredni primici i izdaci kaptola. U jednom spisu u arhivu župskog ureda u Omišlju iz god. 1802. nabrojene su dužnosti kapitulskih funkcionera, pa se za prokuratora veli: »Il procuratore stesso tenirà li capitali spettanti al Clero e dar li a livello, ma sempre con il consenso dello stesso Reverendo Clero, e previa La solita balotazione«.⁵⁰ Prema tome su kaptolski prokurator bili kao neki blagajnici kaptola. Kod lađanjskih kapitula su postojali trostruki kaptolski račun, tj. prvoga prokuratora, mlađega prokuratora i dižmara, koji su imali međusobno podijeljeno kaptolsko gospodarsko poslovanje. Prokurator i su također zastupali kapitul i kao takvi sklapali su razne ugovore o najmu i zajmu, vršili su dražbovanja i slično. U jednu riječ oni su bili upravitelji pokretne i nepokretne kaptolske imovine.⁵¹

Uz već spomenute funkcionere postojala je kod lađanjskih kaptola također i služba santiza, kojih je znalo biti i više — barem dva. Pišući, naime, Petris o koralnoj kaptolskoj službi u Vrbniku kaže, da su imali dužnost govoriti oficij svaki dan između ostalih i »svetostajnik jedan«, iz čega se može razabrati da su bila barem dva svetostajnika.⁵² S a n t i z ili s v e t o t a j n i k⁵³ — sakristan i zvonar imao je dužnost da skrbi za razna zvonjenja u vezi s javnom i koralnom službom te je vršio također službu sakristana.⁵⁴ Kao takav imao je santiz također i dužnost da svakog dana prisustvuje u koru, tj. konventualnoj misi i oficiju, kako nam to svjedoči Valerijeve apostolska vizitacija. Tu naime čitamo za Dobrinj: »... diebus vero ferialibus duo sacerdotes tantum cum sacrista tene-

49. Prema bilješkama M. Polonija. — Statut kao i zapisnik odobrenja nalaze se u kapitulskoj knjizi instrumenata (god. 1507—1698. i 1745). Usp. V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi otoka Krka*, str. 291.

50. V. ŠTEFANIĆ, n. dj., str. 259 (bilješka).

51. Isto — razvidno iz mnoštva prokuratorovskih knjiga.

52. I. GRŠKOVIC—V. ŠTEFANIĆ, n. dj., str. 133.

53. Isti, PETRIS na str. 133 ima »Svetostajnik«.

54. Do pred kratko vrijeme zvonilo se npr. u Omišlju svaki dan u 15 sati »Vičernju«. Tako u Poljima uoči većih blagdana (I Večernja). Tako se zvonilo i za »mise od kunventa« i dr. Negdje je imao dužnost zvoniti također od Jurjeve do Miholje »na oblake«. Za to je primio posebnu nagradu »u pšenicu«, kao npr. u Dobrinju.

bantur id muneris exequi . . . « tj. govoriti božanski oficij. Slično čitamo i za kapitul u Omišlju: » . . . diebus vero ferialibus tenetur tantum ad dictas horas canonicas et Missam Hebdomadarii cum sacrista . . . « Isto piše i Petris za Vrbnik: »Svetostajnik jedan i zadnjomašnik i plovani desetina imijahu dužnost svaki dan govoriti oficij na ure određene u koru; . . . «⁵⁵ Poviše je santiz imao dužnost bilježiti punktacije, kako možemo čitati u apostolskoj vizitaciji biskupa M. Priolija (1603). U toj vizitaciji čitamo izvjavu bašćanskog plovana o božanskom oficiju, koji među ostalim kaže: » . . . ogni volto che mancono vengono pontati dal Sacrestano quale noi creamo de anno in anno . . . « Prema statutu omišaljskog kaptola iz god. 1457. (kapitul peti) santiz je imao dužnost ubirati razne vrste kazni (pene) od kojih »da gre pol gospodinu biskupu, a pol kapitul, a santiz imej zbrati te peni«. ⁵⁶ Prema I. Crnčiću santiz je bio ujedno i viceplovani, tzv. podžup.⁵⁷ Kao sakristan imao je santiz i skrb za crkveni inventar i za sve što je bilo potrebno za vršenje službe u crkvi i oficijaturu. Tako među ostalim zapisima u II vrbničkom brevijaru iz XIV stoljeća čitamo za Vrbnik i bilješku kako su dne 24. X 1493. »g(ospo)d(in) plovani i ostali redovnici sudc Marko i ini dobri muži« izabrali popa Ivana sina Franca Franičića za santiza »i daše mu tizor v ruci od koga mu daše naiprvo kaleži 10 . . . ošč misal stari.«⁵⁸ Tu se nabraja sav crkveni inventar koji mu je bio predan na čuvanje od mjesnog klera, suca Marka i drugih uglednih ljudi.⁵⁸ Santiz je k tome vodio i matične knjige, kako nam to svjedoči sačuvana matica umrlih župe Dubašnica od god. 1726—1803. U toj knjizi na str. 1. god. 1727. čita se bilješka: »1727. Budući tukalo santiza po rotuli mene popa Franića Hrzića ovo drugu voltu, i ovdje zdola ote bit pisani ljudi ki budu umrli pod moju santiziju«. Zatim slijede upisi sve do kraja g. 1803. pisani rukama pojedinih santiza i plovana.⁵⁹ Vjerojatno je to santiz činio u svojstvu viceplovana (podžupnika — podžupa).

Spomenuti kapitulski funkcioneri (rukovodioci) birali su se redovito tajnim glasanjem (balotanjem) i to na Maslinsku nedjelju. Tako se u Vrbniku dižmar birao ab immemorabili na Cvjetnicu, a počinjao bi službu na Veliki četvrtak.⁶¹ U Priolijevoj apostolskoj vizitaciji (1603) bašćanski plovani izjavljuju: »Sacrestano . . . noi creamo de anno in anno«. U istoj vizitaciji 70-godišnji župnik u Dobrinju Ivan Jurešić izjavljuju da se »decimaro« (dižmar) bira svake godine od kaptola, a da ga potvrđuje biskup. On ubire i sakuplja desetine od kojih polovica ide biskupu i katedralnom kaptolu, a druga polovica »a tutti noi poveri sacerdoti che siamo 25 . . . « U knjizi računa kapitulskog dižmara u Baški (1745—1764) izvan teksta knjige čita se latinički zapis o izboru kaptolskih rukovodilaca, posebno o izboru šestorice prokuratora klera u stvari nekog spora sa seljacima Drage Bašćanske. Taj zapis glasi: »Poč. 1799 na 17 marza u Baški. Obicajnim nacinom Postovani kler ballotajuchi u Nediglu maslinsku Prokraduri, Dizmara, Santizi i dva kurata, to est od Stare Baske i od

55. I. GRŠKOVIĆ—V. ŠTEFANIĆ, n. dj., str. 133.

56. I. CRNČIĆ, n. dj., str. 130; *Starine* XXXIII, str. 524.

57. I. CRNČIĆ, isto.

58. V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi otoka Krka*, str. 333.

59. Isto str. 95.

60. Biskupski arhiv u Krku — iz parnice god. 1642.

Drage Baschanske i ostala potribita«. ⁶¹ Tako se isto čita i u staroj kapitulskoj knjizi (XVI—XVIII stoljeće) u Dobrinju na str. 354. (posebno prišit prilog) zapisnik kapitulske sjednice od 10. IV 1721., na kojoj »prominiše nih dižmara i prokadura i zamošćinari« i utvrdiše red služenja izvan mjesta. ⁶² — Njihova je služba redovito trajala godinu dana, ukoliko ne bi bili ponovno izabrani za istu službu.

Ovi kaptolski funkcioneri vodili su, kako smo vidjeli, razne funkcije kapitula u ime kaptola kao takvog, ali nijesu smjeli ništa voditi na svoju ruku. Povjerene im poslove obavljali su isključivo u granicama dobivenih ovlaštenja od »klera« koga su zastupali (»sempre con il consenso dello stesso Reverendo Clero e previa la solita balotazione«). Inače su u upravi odlučivali svi kapitularci s jednakim pravom glasa. Zaključci su se donosili na kolektivnim sjednicama kaptola i to glasovanjem »ballotajuchi«, tj. većinom glasova.

Primanje novih članova u ladanjski kaptol

Naši ladanjski kaptoli, kako smo već prije vidjeli, bili su zajednica (kolegij, kolektiv) ili zbor domaćih svećenika jedne župe koji su kolektivno obavljali duhovnu pastvu i koralnu oficijaturu kod svoje župske crkve. Uz domaće svećenike primali su se u kaptol također i svećenici iz drugih župa — uz stanovite uvjete. Ti domaći svećenici od malenih nogu posluživali su u crkvi, u kojoj su bili kršteni i od svećenika iste crkve primali malo pomalo osnovnu i opću naobrazbu, primjerenu onim vremenima i spremali su se kroz dugi niz godina teoretski i praktički za svećenički stalež i za službu u istoj župskoj crkvi. Uglavnom nije bilo tada drukčije ni drugdje u katoličkom svijetu prije tridentinskog sabora, a i kasnije. Krčka biskupija nije nikada imala pravo svoje dječeačko i bogoslovno sjemenište, iako je bilo više takvih pokušaja sa strane krčkih biskupa koji su nastojali oko izobrazbe svoga glagoljaškog otočkog klera. ⁶⁴ Zbog toga nadobudni mladić morao je sebi redovito sam potražiti učitelja i plaćati ga i tako se usposobiti za primitak sv. redova. Ispite bi polagao pred dijecezanskim biskupom, od koga je primio i svećenički red, ili pak pred njegovim delegatom.

Primivši tako u Krku postepeno niže i više redove, uključeno i prezbiterat, vratio bi se kući i nakon »mlade mise« stupio bi u »kler«, među dotadanje svoje učitelje, da zajedno s njima polazi u kor i sudjeluje pri javnoj službi u crkvi i dušobrižništvu. Ovakvo primanje znalo je biti skopčano s posebnom svečanošću — svečanim objedom, koji je mladomisnik morao prirediti svojoj starijoj svećeničkoj braći u kaptolu. Tako je bilo u Omišlju, kako nam to svjedoči knjiga prokuratora omišaljskog klera (god. 1750—1776) f. 108: »Nota od mladih pop . . . 1778. Mladi pop ki se prime za brata ima činiti pošten obed, kokoše, i elita (kobasice), glavu, pečenê i imat L 100«. ⁶⁵ — Slično je bilo i u Vrbniku, kako nam je to zabilježio Josip Petris u »Nike uspomene starinske« u poglavlju »Ka-

61. V. ŠTEFANIĆ, n. dj., str. 48.

62. Isto str. 73.

63. Isto str. 41, 45, 46 i dr.

64. Nadamo se da će o školovanju krčkih glagoljaša u dogledno vrijeme izaći veća rasprava.

65. V. ŠTEFANIĆ, n. dj., str. 260.

pitul u Verbniku«. On, naime, o tome piše: »Zato, poklam je žakan bil dokazal biskupu svoju želju za biti ređen, pridal svidočbu od vridno podnešenoga izkusa i da imijaše svoj patermonij to jest dotu, bijaše ređen na apustol (sudiaconato), imijaše od biskupa oblast za poslovati delo svoga reda, ali sa sim tim kapitul ga ni otil spoznati doklam nije daval pašć (od tal. pasto, zakuska, objed) svim popom od kapitula. A ta pašća bijaše jedan obilati obed, na kom poverh jizbine od žlice i piruna morali su biti kusi od mesa čisto kuhanoga; na svake 4 glave po jedan kuset (od tal. coscetto, kuk, but) od 4 librice (librica — 1 1/2 kg) mesa volovjega i jedna kokoš i jedna pogača i pečenja«. Takav objed morao je klerik (žakan) dati tri puta, i to kao subdakon, đakon i napokon kad je primio svećenički red. I onda Petris nastavlja: »Doklam ni daval sve tri pašće, nisu mu davali niti mesta u njihovu koru, nego je klječival i sidjival va vrime od oficija i od vele maše i vičernje od zvane kora. I ni imel dela od nijednoga dohodka kapitulskog.«⁶⁶ — O tome je pisao i pop Ivan Feretić u svojoj povijesti grada i otoka Krka u poglavlju »Kapituli i kleri ovoga otoka«. U tom poglavlju piše, kako su izvan grada Krka postojali seoski kleri ili kapituli u Baški, Vrbniku, Dobrinju, Omišlju, Dubašnici i Poljicama, koji su se prije nazivali kongregacije. Tako se ladanjski kaptol u Vrbniku god. 1549. zove »Congregatio seu Capitulum Verbenici«. O primanju u kaptol veli: »Pop popa uzimaše za brata. Ovo 'pobraćenje' stajaše mnogo mladoga misnika, koji se imajaše primiti za brata. Ovaki svećenik trebaše da gospodski pogosti ostale popove, a možda plaćaše i kakovu pristojbu.«⁶⁷ Pristojba koju je mladomisnik morao tom prigodom platiti iznosila je svotu i do 50 dukata.

Kako su ladanjski kaptoli na Krku imali redovito veći broj svećenika, tj. više nego je bilo potrebno za pastvu jedne župe, vrsniji između svećenika-glagoljaša uz redovitu službu u koru i sudjelovanje pri javnoj službi u crkvi — prema kaptolskim konstitucijama, kako ćemo kasnije vidjeti — poviše su propovijedali, poučavali djecu u kršćanskom nauku, ispovijedali i providali bolesnike. A neki su od njih zalazili i u susjedne biskupije na propovijedanje, a bilo je i onih koji su trajno ili za dulje vrijeme službovali u drugim biskupijama.⁶⁸ Usto su mogli biti javni bilježnici (notari), dok nije crkvena vlast u XVI stoljeću počela svećenicima braniti vršenje notarske službe, tako da se u XVIII stoljeću broj svećenika notara smanjuje, a sve više preuzimaju notarijat svjetovnjaci.⁶⁹ Drugi su se opet mogli posvetiti poučavanju mladeži i žakna (klerika) i baviti se knjigom. O tome piše I. Milčetić: »Iako to bijahu većinom priprosti ljudi niže naobrazbe, opet bijahu vrlo vješti pisari, prepisivači i kompilatori. Bješe među njima i darovitih, književno spremnijih ljudi, tek ostadoše zaboravljeni u tami svoje anonimnosti i nehaja savremenika . . . Nijesu eto naši glagoljaši prepisivali, prevodili, čitali i učili samo liturgične knjige! Bijahu to, istina, pretežno čedni ljudi, sa malo znanja; u većim mjestima, gdje bijaše na okupu velik broj glagoljaša, kako je doista bilo po većim krčkim varošicama, osobito u Vrbniku, mogaše pop glagoljaš

66. I. GRSKOVIĆ—V. ŠTEFANIĆ, n. dj., str. 117—118.

67. Usp. I. MILČETIĆ, *Manji prilozi* . . . , str. 344.

68. Usp. M. BOLONIC, Krčki glagoljaši i njihova služba izvan Krka *Bogoslovska smotra*, 1965, br. 2, str. 342—356.

69. Usp. VJ. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi* . . . , str. 20.

sa samim poznavanjem glagoljice steći prilično znanje«.70 Njima treba zahvaliti što je na otoku Krku kroz vjekove cvala glagoljska crkvena književnost, tako da je prof. V. Jagić s pravom mogao nazvati ovaj »zlatni otok« — »vagina rerum glagoliticarum«. Njihova je zasluga što se glagoljica i staroslavenska služba Božja u crkvama u nas održala kroz stoljeća sve do danas i dominirala ne samo u crkvama nego i u javnom i privatnom životu. S pravom stoga zaključuje I. Milčetić: »Da ne bješe hrvatskih glagoljaša, krčki bi »kašteli« u narodnom pogledu dijelili sudbinu Maloga i Veloga Lošinja, pa grada Cresa, gdje možemo danas samo s velikom borbom osvajati i svijestiti Hrvate«.71 Sve nam to govori o velikom značenju krčkih ladanjskih kaptola ne samo za vjerski i kulturni život otoka Krka nego i za hrvatski glagoljizam uopće.

Kaptolski statuti

Svaki seoski kaptol — kao samostalno moralno biće, koje se sastojalo od više članova (i preko 50)⁷² imao je svoj **statut**, društvena pravila. To ne vrijedi samo za krčke seoske kapitule nego i za druge biskupije. Tako je ruralni kaptol u Kastvu učinio svoj statut god. 1473. glagoljskim slovima.⁷³ Takve statute imali su i krčki ladanjski kaptoli, makar nam nisu svi sačuvani. Ovim kaptolskim statutima bila su određena prava i dužnosti pojedinih članova, koje su se u prvom redu odnosile na pastoralnu službu i koralnu oficijaturu. Pored toga sadržavali su i razne odredbe o disciplini i životu klera, kao i razne sankcije (»pene«) za one svećenike koji ne bi udovoljavali svojim dužnostima ili bi se ogriješili o moralne propise. Ti statuti nijesu pisani u smislu sadanjih statuta (pravila), nego su sadržavali pojedine odredbe (kapitule) o dužnostima klera, o njihovom ćudorednom životu i slično. Tijekom vremena — prema potrebama — donosili bi se novi i novi zaključci, koji su uređivali dužnosti pojedinih kapitulara kao i njihove međusobne odnose. Tako nam je za pojedine krčke kaptole sačuvano i po više raznih statuta. Kaptolske statute redovito su potvrđivali biskupi prigodom pastirskih pohoda, koji su znali koji puta i dodati po koju svoju odredbu, kako smo to sprijeda vidjeli kod statuta o biranju dižmara u Vrbniku god. 1512.

Najstariji sačuvani takav statut na Krku je onaj omišaljskog »klera« iz god. 1387.⁷⁴ Rečeni statut ima 5 kapitula (paragrafa, točaka), koje je krčki biskup Ivan god. 1387. dao omišaljskom kaptolu, i to na hrvatskom jeziku. Prema I. Crnčiću, datum tih pravila bio bi: »1387 (č.t.o.ž.) mēseca . . . dektembra . . .«⁷⁵, dok prema V. Jagiću početak toga statuta treba čitati: »1387. (č.t.o.ž.) mēseca 5. oktobra na vilaze gospodina biskupa Ivana, vikar fra Matej načini i zapovēde gospodina biskupa zapovēdē:«⁷⁶ Potom slijede pravila za kler u pet točaka.

70. I. MILČETIĆ, Otok Krk i glagoljska književnost, II Vjesnik Staroslovenske Akademije u Krku za god. 1913, str. 19 i 23.

71. Isto str. 27.

72. Usp. M. BOLONIĆ, n. dj.

73. Usp. L. JELIĆ, Fontes, XVII vijek, broj 208 a, str. 80 (Krk 1906).

74. Statut je zabilježen glagoljskim slovima na str. 288 glagoljskog misala iz početka XIV st., koji se nalazi u Vatikanskoj biblioteci pod oznakom — Illirico IV. — Usp. I. CRNČIĆ, Najstarija povijest . . . , str. 123; Starine XXXIII, str. 509.

75. Usp. I. CRNČIĆ, isto.

76. Usp. Starine XXXIII, str. 509.

»Prvi kapitul: Ki gode od kleràg bude klel gospodina Boga, da plati četiri libri: pol gospodinu biskupu, a pol kapitolu (omišaljskome).

2. kapitul: ki kole ne pride v criki s bratju na oficij, za vs'ko nepriš'ste 5 so (soldini) plati.

3. kapitul: ako ki žak'n nehogje (nehoće) pomagati maše pèti prvadu (popu) plati 5 so.

4. kapitul: Ki kolè žak'n bude psoval gospodina pl'vana ali koga prada, da plati 5 libar.

5. kapitul: Ki kolè redovnik grede v tovernu (krčmu), za vs'ko vlèzenè imèj platiti 10 so., i takoje . . . (I ki bi toga vsega nedržal i zapovèdi gospodina biskupa i nega vikara fra Mateja i toga ne platil do tretji d'n: da del gubi i v criki ne gre dokle n(ije) gospodina biskupa. A taj zarok stoji i ta pena gospodinu biskupu.«⁷⁷

Prema K. Horvatu ta su pravila na dnu stranice tako izlizana i čestom porabom tako zamazana te se ne mogu čitati.⁷⁸

Ove je odredbe potvrdio i nove dodao krčki biskup fra Nikola Krčnin (1457—1484) godine 1457. prigodom kanonske vizitacije crkava i klera u Omišlju, kako je pročitao I. Crnčić u misalu koji se nalazio u biblioteci Propagande, pa se vjerojatno i danas tamo nalazi. Crnčić ga zove **Omišaljskim**, dok Kukuljević kaže za njega da je pisan na otoku Krku u XIV ili XV vijeku i to skupnim glagoljskim slovima. Evo doslovce te odredbe biskupa fra Nikole:

»V ime Isuhristovo amen'. Let Gospodnih 1457. (.č.u.l.ž.) miseca avgusta 25 d'n. V Kš (Kašteli) Omiš. (Omišli) budući priš'l na vižitan'i crkav i Kapitula Kaštela više rečenoga gospodin biskup Mikula krčki, hotijući ordinati crèkvi i redovnike, i najprvo zapovida i hoće da bude stanovito: da vsi redovnici (clerici) mali i veli, držani budite priti v crk'v' na oficij vs'ki nedèlni d'n na vsa vrìmena poč'nši ot pre večern'e do druge do Kumlèta, pod penu 8 so (soldini), za vs'ko vrime na kò ni nepriš'l, ne buduć slab ali na gdikom dlgovan'i. I to se razumèj od vs'koga blagd'na bržitnoga,⁷⁹ kako je od 12 apustol, 4 evangielist, i vsi blagdani svete Marie i pročaja, kako je više rečeno.

Drugi kapitul: Da vs'ki nedèlni d'n i bržitni blagd'n da se imèj pèti misa počteno, i imèjte biti žakni pripravnì poli redovnika, oblčeni v d'lmatiki, kako plvan naredi, ot nedèlje do nedèlje. A ki bi nepriš'l, plati 8 so (soldini).

Treti kapitul: Da nijedan redovnik nesmèj mise služiti nerekši jutrne; ako li bj služil, ter bi se zvèdelo plati penu 20 so (soldini) za vs'ko služèn'i.

Četvrti kapitul: Da vs'ki redovnik misnik kapitula Omiš'lskoga ot se lè do 2 letè imij imèti svoj brivial svršen pod penu zgubljenja dela za jedno leto.

Peti kapitul: Da vs'ki misnik' imèj držati svoj parament čist' i opran', kako se podoba k svetoj službè, pod penu 5 libar. I da sta vzda 2 redovnika ka imèjta to strèci, i paramenti šekrestie općene držati čiste,

77. Statut citiran prema I. CRNCICU, n. dj., str. 123. — *Starine* XXXIII donose nešto drukčiji tekst.

78. *Starine* XXXIII, str. 509.

79. Blagdan bržitni prema I. CRNCICU znači »sollemnis«; »ako bi blagdan brgal se« — si celebratur. Usp. I. CRNCIC, n. dj., str. 129 i *Starine* XXXIII, str. 523.

pod tu istu penu; i da imêjte činiti zakrpati stari paramenti na traćen'e kapitulsko. I ošće imêjte čisti ubrusi držati vsih oltari v crkvê i v crkvah inih toga mesta, tako zv'nim kako znutrnim. A oni, kim bi ti redovnici zapovidali, držani ih budite poslušati. I da vse pene više pisane da gre pol gospodinu biskupu, a pol kapitolu, a santiz imêj zbrati te peni.

Šesti kapitul: Da nijed'n redovnik ni žak'n nesmêj držati žene nepočtenim zakonom ni doma u sebe, ni indê očitim zakonom, pod penu 20 ter 5 libar gospodinu biskupu, a 5 libar onomu ki ga ovadi.

Sedmi kapitul: Da vs'ki redovnik i žak'n ki bi koga redovnika opsoval, da plati penu 40 so.; a ki bi koga skup'l (skub'l) plati 5 libar; a za bjen'i pestju libar 20 ter 5, a kamikom ili batom ili nožem, plati 50 libar. I više toga gospodina biskupa milost.

Osmi kapitul: Da nijedin redovnik ni žak'n ki bi obitel imel, da nesmêj zazvati ga pred ljudmi ni sinom ni hčeri: moj sin, ali moja hći. Ki bi ga zazval očitó, plati penu libar 20 ter 5. A jošće se ta pena razumij više pisana, da nesmêj reći pred ljudmi: to je moj sin, ali moja hći.⁸⁰

Statut omišaljskog kaptola iz god. 1387. potvrdio je sto godina kasnije (1488) krčki biskup Dunat a Turre (1484—1515) i popunio ga slijedećim odredbama, kako je razvidno iz bilješke u istom misalu na zadnjoj stranici, koju donosi I. Crnčić:

»1488, dan 12 ijuna, kako gospodin Dunat de Turre biškup krčki i vsega otoka jest potvrdil vse kapituli ki jesu učineni va vrême gospodina biškupa Ivana. (Onoga pred sto liet.) . . . I ošće pridaje ove: Najprvo, ako bi ki redovnik (išal van) z otoka prez prošćenja gospodina biškupa, (za vsaki) put plati libar 20 ter 5. I ošće, ako bi ki ho(del) s oružjem, plati libar 5. I ošće, ako bi ki ho(del pre)s abita, a to se razumê hodeć v suk-njah ke ga ne pristoje, plati libar. 5. Jošće ako bi ki igral harad očitó s pripročćimi ljudi, plati libar 5. Jošće ako bi ki tancal, nego kada se služi mlada misa, ali kada bi kuma ženil, ali kada bi ki njegova bližika ženil, ali kada bi ka takova fešta bila: plati soldini 40. A vse te peni više pisane . . . pol gospodinu biškupu, a pol kapitolu«.

Ova bilješka završuje: »Az pop Jakov pisac i notar pisah po zapovidi gospodina biskupa više rečenoga«.⁸¹

Pored statuta omišaljskog kapitula sačuvao nam se također statut vrbničkog kaptola. Prve odredbe iz god. 1471. u pitanju prisustvovanja tzv. misama zornicama zabilježene su nam među bilješkama III vrbničkog brevijara iz prve polovice XV stoljeća. Na f. 53d, gdje je ostao prazan stupac, nalaze se ove kapitulske odredbe:

»1471. Budući na kup' vsi redovnici u plovana An'driê v kući, učiniše meju sobu vsi dobrovol'nim zakonom'. Ki koli redovnik' ali pop' ali žakan' ne bi prišal' odpivat' na zor'nicu s pričela mise, kako budu niže raspisani, plati vsaki penu soldini 4, dva onim' ki su on'di, a dva v komun' meju vs'i redovniki, a santiz imii zapisat' gdo ki ne pride ali sam penu plati. A to su ki imaju s kim' poiti tu misu peti: Naiprie imii biti vikar' i pop' Luka i pop' Mikula i žakan' Petr, a santiz' imii biti vazda; (pop' Matii, pop' Ivko, pop' Bartol', žakan' Matko;) pop' Ivan', pop' Matko; pop' Luka, žakan' Blaž Sparožić, pop' Mavar, pop' Anton, pop' Ekov, ža-

80. Usp. I. CRNČIĆ, n. dj., str. 129—130 i *Starine* XXXIII, str. 523—524.

81. Isto str. 135 i 526.

kan Blaž i žakan Valko; plovani, pop' Franc', žakan' Just' i žakan' Šimun' i pop' Benko'«. ⁸²

Ove kapitulske odredbe vrbničkog kaptola o zornicama slijedile su one iz god. 1487., a koje se odnose na oficijaturu i razne kaptolske misne dužnosti, koje su nam zabilježene u I vrbničkom misalu (iz god. 1456) na f. 1v — 2. Evo tih odredaba:

»1487 mis(e)ca sek't(e)bra da(n) 1 bud(u)ći Vrbnici va c(ri)kvi b(la)žene dive M(a)rie g(ospo)din plov(a)n Andrii pop' Ben'ko pop' Franc' pop' Mikula, pop' Blaž' pop' An'ton' i v'si redov'nici kupno dobrovolnim' zakonom' esu odlučili i ote da bude stanovito me(j) redovnici ki su sada i ki budu posliê v(ê)kov(ê)čnim zakonom':

Ako bi bil' niki redov'nik' nemoć'n' za ku nemoć' ne bi mog(a)l sulžiti(!) imite redovnici za nega s(l)užiti i vsakogo prihodišća del dati.

Naiprvi zakon' est' ki bi ne prišl' v nedilju na jutrnju na officii, nima imiti dela od ublêi.

Drugi zakon' est' ki bi ne prišl' na misu pri koi imaju biti vsi redov'nici a bila bi oferta ali ko ino prihodišće nima dela od' toga.

Treti zakon' est' da kada bismo poš(l)i so prošišionom' crikvam' ke su v gradu ali v'ni za grada a ne budući ki od nas' za prošišionom' a budući ko prihodišće za tu službu nima dela od toga.

Cetrti zakon' es't' ki bi ne ob'služival' služ'be ka e od' zornice ka se služi vs(a)ki d(a)n, nima dela.

Peti zakon' est' ki bi ne opslužival' mise općins'ke ka se služi vs'ki dn' ku služimo po nedilah' nima dela od desetini

Šesti zakon' est' k(a)da bi se činila služba nad' mr'tvim ki bi pri toi službi ne bil nima dela.

Sedmi zakon' est' da k(a)da bi se služila misa od' kuventa za ku misu gre plaća l(i)b(a)r 3 ki bi pri toi služ'bi ne bil' nima dela.

Os'mi zakon' da red(o)vnik' ki bi s(l)užil' mladu misu da imij s(l)užit' nedil' 7.

Vsi kapituli više pisani imite se op'služiti tako kako se v nih' ud'rži skladajući van'ka on' ki bi poš'l v Rim' ali v' Er(u)s(o)lim' ili k s(ve)tom Èkovu ili v Asiž' ili v Rakanatu na ta prošćen'ê, ima del kako on' ki opslužue kapituli više pisane.

I ošće odlučise ako bi ko godi vrime ki koli redovnik' pošal' na kapelu van' kotara vrb(a)n'skoga koliko vrime bude hodil' toliko nima dela Vrabincici(!) me(j) redovnici.

Pop' Mar'tin' Vitezić' sokopiêh«. ⁸³

Krčki biskup Natal a Turre (1516—1528) na svom pastirskom pohodu 8. srpnja 1523. u Vrbniku dao je ladanjskom kaptolu u Vrbniku nove konstitucije. To je, čini se, samo izvadak onih konstitucija od 22 člana, što ih je isti biskup dao dijecezanskom kleru na latinskom jeziku, koje su sačuvane u biskupskom arhivu u Krku pod naslovom »Constitutiones Epatus Veglens«, a koje je potvrdio zadarski nadbiskup Franjo Pissaro »die nono septembris 1523«. U II vrbničkom misalu od god. 1462. na f. 286^v pored latinskog teksta nalazimo kratki izvod pojedinih konstitucija. Tekst konstitucija počinje: »poč.; 1523 die octava Julij Indictio-

82. Usp. I. CRNCIĆ, n. dj., str. 131; Starine XXXIII, str. 58 i V. STEFANIĆ, Glagoljski rukopisi . . . , str. 339.

83. Usp. V. STEFANIĆ, n. dj., str. 347; Starine XXXIII, str. 16—17.

ne XI pontificatus m. in Christo patris et Domini nostri Domini Adriani pape sexti anno primo . . . « U rečeni misal ih je upisao »Gulielmus . . . publicus apostolica et imperiali auctoritatibus Notarius et Curie Episcopalis Veglensis Notarius . . . « Prema Crnčiću rečene konstitucije prema zapovijedi biskupa prevedu na hrvatski (»in lingua sclava interpretatas«) krčki arhiprezbiter Franjo Dotula.

Evo tih konstitucija, na hrvatskom jeziku, kako su u kratkom izvodu zabilježene uz latinski tekst u II vrbničkom misalu od god. 1462. na f. 286^v:

»Ki se zaklane bogom l(i)b(a)r 100
Ki po noći oružje nosi l(i)b(a)r 12
Ki bi do biskupa ali vikara zlo rekal l(i)b(a)r 100
Ki bi udrl človika l(i)b(a)r 25
Ki bi na hartu igral libar 12
Ki bi držal kurbu za niu da plati l(i)b(a)r 150
A za vsako dite ko bi imel s nu l(i)b(a)r 150«.

Na zamolbu krčkog biskupa Ivana Rosa (1531—1549), Zadrana, koji, kako kaže Crnčić »opazi, da mu popi haju i ne haju za ono što su im bili naredili biskup Natal a Turre, i veli biskup Fran Pisauro«, one 22 konstitucije potvrdi i papin legat u Mlecima Jerolim Veralla 2. IX 1537., kako bi one imale veću sankciju.⁸⁴

Pored ovih statutarnih odredaba nalazimo u raznim kaptolskim knjigama razne zaključke i odredbe pojedinih seoskih kapitula, koje se odnose na disciplinu klera, na prava i odužnosti kapitulara, na dužnosti pojedinih funkcionera kapitula — osobito dižmara, na primanje u članstvo kaptola, na dijeljenje godišnjih kaptolskih dohodaka, desetina itd.

Ovdje ćemo donijeti barem neke od tih kaptolskih odredaba, kako ih nalazimo zabilježene u pojedinim kaptolskim knjigama, da tako što bolje možemo spoznati ustrojstvo naših ladanjskih kaptola. Kad je već riječ o statutima vrbničkog kaptola, pogledajmo najprije takve odredbe ladanjskog kaptola u Vrbniku.

Evo najprije odredbe o obavezama klera, kako ih nalazimo zabilježene u kapitulskoj knjizi instrumenata od god. 1507—1698. i 1745. pod naslovom: Obligi i dužnosti redovnikov kaštela Vrbnika:

»1507 miseca šetembra dan 14 buduć Vrbnici u crikvi slavne dive Marije g(ospo)d(i)n plovana Mavar i vas poš(tovani) kler i buduć med nimi deferencija radi mis ali služab letohodišč(!) na ke mise jedni ne dohajahu, ki mankament videći g(ospo)d(i)n plovana, zazval je u šekreštiju sve redovnike i buduć jih u šekreštiju veći del, učini ordin rečeni plovana i tako hoće da bude stanovito za sada i vazda da kigodi redovnik ne bi prišal na mise ke se oće od lemozine toliko u kaštelu Vrbniku koliko zvana kaštela službenih, da ne mozi od njih imati dela. I ako bi ki ta redovnik imel kapelaniju zvana svoga mesta, da nima imit dela med nimi.«⁸⁵

»Va ime H(rsto)vo amen. Leto 1508 na prvi maja u Vrbniku g(ospo)d(i)n plovana Mavar videći da rečeni redovnici ne oblužuju kapele

84. Usp. I. CRNČIĆ, n. dj., str. 141 i 144, samo što je on pogrešno čitao god. 1525. (mjesto 1523); V. STEFANIĆ, n. dj., str. 352; Biskupski arhiv u Krku-svezak biskupa Natale a Turre, gdje se nalazi potpun tekst od 22 člana, kako ih je odobrio zadarski nadbiskup Franjo Pisauro.

85. Usp. V. STEFANIĆ, n. dj., str. 290.

svetoga Duha na Graci i s(ve)toga Mikuli v Oøruli urdinal je . . . « da sva-ke nedjelje ima poći po jedan svećenik u te kapele reći misu.⁸⁶

Tako imamo i više odredaba glede misa »zornica«.⁸⁷ U fragmentu kapitulске knjige vrbničkog kaptola od god. 1765—1767. nalazimo zabilježeno u zapisu pod naslovom: »To su službi od zornic — ke se imaju služiti po nedilah na velom oltari, slijedeću odredbu:

»Na 5 maja 1765 Prihodeći sprid mene i svedoci zdola pisanimi poš-(tova)ni pop Ivan Fugošić i poš-(tova)ni pop Jure Feretić sadašni prokaduri od ovoga poš-(tovano)ga klera, ki po kriposti od pisma učineno ga na 1483 miseca aprila na 3 ko pismo ovdí prida je postavleno u komu šte se da zornica dneva nedilnoga je slobodna i da more se naminut na volu ovoga poš-(tovano)ga klera, gori imenovani prokaduri po dopušćenju prísvitloga i pripoš-(tovano)ga sadašnjega g(ospodi)na biskupa i po svetu mnogo poš-(tovano)ga g(ospodi)na plovana i sega poš-(tovano)ga klera ki bihu sabrani va ovoj našoj sekreštiji, mi jur rečeni prokaduri prijemlemo ovdí prežente od poš-(tovano)ga popa Matija Jakominića L 240 za 8 mis zornic za svaku kavidala L 30 ke mise imaju pričet pervu nedilu maja na leto pervo ko pride i tako imaju se govorit edna za drugom svaku nedilu vaviki na velom oltari po običaju dokle se sverši broj od rečenih mis.«⁸⁸ Spomenuta isprava od 3. IV 1483. nalazi se u ovjerovljenom prijepisu u »Katastiku kapele sv. Mavra« od g. 1772—1818. Prema toj ispravi, koju »Io Ilia Nodaro Imperial e Giudice Ordinario fui a tutta questa deliberazione, e la scrissi per le ricerche d'ambo le parti giusto e fedele . . .«, gastald bratovštine sv. Marije u Vrbniku zajedno s narodom na godišnjem sastanku (kojem su prisustvovali i vikar pre Mauro, Piovano Andrea i drugi svećenici) na molbu klera odlučuju da im se dade pod zornicu (sotto la messa Xornizza) crkva sv. Mavra uz određene obaveze.⁸⁹

Isto tako i kapitulska knjiga instrumenata vrbničkog kaptola (god. 1507—1698. i 1745) sadrži razne odredbe plovana i kapitula iz god. 1512. o dužnostima dižmara, koje je potvrdio biskup Dunat a Turre dne 6. XI 1512, kako smo vidjeli sprijeda u poglavlju o ustrojstvu kaptola i službama u kaptolu. — Ista knjiga sadrži također razne druge odredbe o disciplini klera.⁹⁰

U kapitulskoj knjizi legata (»zadušina«) iz god. 1718—1843. na f. 4^v nalazi se zaključak vrbničkog klera od 27. XI 1719. o primanju u svoju »skupšćinu« popa Jurja Feretića (kasnijeg kapitulskog prokadura), koji

86. Isto str. 291.

87. Ustanova tzv. »misa zornica« vrlo je stara fundacija (zadudžbina), koju je god. 1470. ustanovio za cijeli otok Krk Ivan Frankopan, kako je razvidno iz slijedeće bilješke napisne u glagoljskom misalu iz XIV stoljeća, koji se čuva u Vatikanskoj biblioteci pod oznakom »Illirico IV« (vidi *Starine* XXXIII, str. 509): »Mi knez Ivan Frankopan krčki modruški i pročač damo videti vsim i vsakomretna dobra, tj. kapital za izgovaranje ovih misa. (Usp. V. ŠTEFANIĆ, n. dj.) — Prema korespondenciji iz god. 1806. između vrbničkog prokuratora klera i ostalih otočkih kapitula o svagdanjoj misi za puk (zornice), ove su se mise izgovarale u Vrbniku i Baški još god. 1806.

88. Usp. V. ŠTEFANIĆ, n. dj., str. 295.

89. Usp. V. ŠTEFANIĆ, n. dj., str. 317—318.

90. Isto str. 291.

je po ocu iz Dobrinja, uz uvjet da on vrši službu umjesto drugih svećenika u kapeli sv. Mavra (izvan grada). Taj uvjet vrijedit će i za druge svećenike izvan Vrbnika, koji budu unaprijed primljeni, tj. da moraju godinu dana služiti vanjske kapele prema obvezama što ima vrbnički kler.⁹¹

Slične odredbe, ali mnogo manje, nalazimo ubilježene u kaptolskim knjigama ladanjskog kapitula u Dobrinju, osobito u najstarijoj knjizi iz XVI—XVIII stoljeća. Ova opća knjiga dobrinjskog kaptola, koja se prema bilješki na f. 1 zove »Stara knjiga klera Dobrigna«, sadrži dokumentaciju o pravima klera kao i o njihovim dužnostima.⁹² — Tako na str. 37—38 nalazi se zapis o dužnostima mladomisnika prema dobrinjskom kapitolu. »1729 dan 27. marča, nedilu četertu korizme. Budući se ređili žakni Ivan Bernić sin Jurjev i Paval Sterč(i)ć itd. Odredbom »biše kurenti redovni svi toliko stari kuliko mladi i žakni«.

Na p. 74—98 nalazi se više zapisa, kojima se mladi svećenici obavezuju na razne dužnosti budući da nisu rodom iz Dobrinja, i to god. 1666., 1671., 1712., 1717. i 1718. — Na p. 171 je zapis od 8. XI 1781. prema kojem se novoprimiti u dobrinjski kler opterećuje težim dužnostima. Iz zapisnika se vidi da je tada bilo u Dobrinju 17 svećenika, a opet se veli da mu se neke misne obveze praštaju »polag bratinske ljubavi i maloga broja redovnikov«.

Na p. 183 nalazi se popis prinosa što ih ima dati svaka crkva na teritoriju dobrinjske župe biskupu prigodom vizitacije (god. 1693). Tako »sveti Stipan« plaća L 6,10. Novac ima pokupiti »santiz«, jer je takav običaj »pokli se oni spominaju«.

Na p. 354 na posebno prištom prilogu nalazi se zapisnik kapitulske sjednice od 10. IV 1721., na kojoj »prominiše nih dižmara i prokradura, i zamošćinari« kao i odredba kojom utvrdiše red služenja u kapelama izvan mjesta. Zapisnik je vlastoručno potpisalo 19 svećenika iz Dobrinja. Zapisnik je potvrđen i od biskupa.

U kapitulskoj knjizi (vječni legati) iz god. 1738—1804. ladanjskog kaptola u Dubašnici na p. 91—93 čita se zaključak kapitulskog sastanka pisan rukom glagoljskog notara Ivana Sormilića dne 11. XI 1755., koji je bio pozvan »da nim upišem . . . u njihovom klerskom protokolu stvari od njih ustanovičene i odlučene«. Prema ovoj odredbi prihodi klera dijele se jednako i na one svećenike koji zbog bolesti i starosti ne mogu doći na obaveznu službu u župsku crkvu, jer je ona udaljena od njihovih sela (župa Dubašnica je sastavljena od 20-tak sela, od kojih su neka dosta udaljena od župske crkve u selu Bogovići).⁹³

U knjizi prokuratora klera ladanjskog kaptola u Omišlju (god. 1750—1776) na f. 74v—75v nalaze se zabilježeni dekreti biskupa Deodata Marije Dinfnika (1779—1788), izdani prigodom kanonske vizitacije god. 1781., a koji se odnose na disciplinu klera. Dekreti počinju: »Bogdan Maria Dinfico od skupa kanonikov lateranskih . . . biskup vejski . . .« Među ostalim tu biskup zabranjuje omišaljskom kleru: »vodit tance, povolno gledati jih, hoditi u škrabanose, činit očite igre od harat; zabranjemo taškoer činit tergovine po sebi ili po drugomu imenu i na isti način delat dela težatna i nepristojna bitiju redovniškomu. I svitovnim zabranjuemo

91. Isto str. 293.

92. Isto str. 69—73.

93. Isto str. 97.

držati obećanja za ženidbu više pol godišća. Itd. Dano u Veji iz polaće biskuplève na 22 ijuna 1781. Bogdan Maria biškup vejski. Anton Nave otaĳnik biškup(ov).«⁹⁴

Na f. 108v iste knjige nalazi se naredba koja se odnosi na primanje novih članova u kapitul. »Nota od mladih pop. Uzderži se (s)vakomu mladomu popu prvo leto L 171, i to stroški ke učiniše stari popi za provdi(!) od klera. 1778. Mladi pop ki se prime za brata ima činit pošten obed, kakose i elita (kobasice), glavu i pečenê i imat L 100«.«⁹⁵

U drugoj knjizi prokuratora klera iz god. 1777—1812. omišaljskog kaptola na praznom naslovnom listu čita se naknadni glagoljski zapis iz god. 1790. koliko ima omišaljska crkva dati biskupu prilikom vizitacije. »1790. Za vižitu od prisvitloga g(ospodi)na biskupa kler ima dat L 60. (Svaka kapela zvan našeg grada, a va našem teritoriju — L 1:4.) Abaciê svetoga Mikuli pri kašteli ima dodat sve ča gre do libar dvaiset, i ti ča ne mogu učinit kapeli u sve gre— L 20«.«⁹⁶

Ovim kaptolskim odredbama dodajemo još i ove:

U Baški je bio običaj, a dne 22. III 1750. je tako zaključila i kapitulska sjednica, da nijedan svećenik (mladomisnik ili koji se vratio kući iz druge biskupije) ne može biti primljen u ladanjski kaptol i uživati njegove prihode ako se ne prijavi unutar jednog mjeseca po Jurjevi. Biskup Šintić potvrdio je taj običaj i tu odredbu 12. IX 1803. — Slično je bilo i u Vrbniku. Kad bi netko primicirao prije Jurjeve ne bi za ono doba do Jurjeve primio dijela, nego samo iznos od 12 soldi.

U ruralnom kaptolu u Omišlju vrijedio je zakon da svaki svećenik koji ne vrši službu u župskoj crkvi kroz puna 3 (tri) mjeseca (izuzevši bolest i posao u vlastitoj župi) gubi 1/4 svih kaptolskih prihoda. Tko pak ne bi vršio službe kod župske crkve puna 4 mjeseca redom gubi sve prihode cijele godine, osim tangentu za mise koje je per turnum obavio u župskoj crkvi.

Na generalnoj kanonskoj vizitaciji dne 21. X 1650. izjavio je omišaljski plovnik Antun Malatestinić da kažnjava svećenike koji ne dođu u crkvu na službu.

Na generalnoj viziti u Dobrinju dne 18. X 1650. župnik Ivan Gržetić (već u godinama) iskazuje kapitularnom vikaru Mauriciju Veneriju: »...quando manca qualche sacerdote le feste à Messa Grande ò Vespere io li castigo, e reprendo et li condano in soldi quatro et li aplico ò per il cisindello ò vero poi si gode tutti insieme mentre è fatta buona suma«.

Ovakve i slične odredbe o disciplini klera, o njihovim pravima i dužnostima, uređivale su kako odnos među samim članovima kapitula tako i njihov prema drugima, bilo prema privatnicima bilo prema višoj crkvenoj vlasti.

94. Isto str. 260.

95. Isto.

96. Isto str. 261.